

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертаційне дослідження Дульського Олександра Леонідовича
«Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального
провадження», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних
наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»**

Актуальність теми дослідження. Тема дисертаційного дослідження О. Л. Дульського є вкрай актуальною та вчасною.

Нині спостерігається невпинний процес розбудови України як правової, соціальної та демократичної держави, що виявляється у діях органів державної влади, правоохоронних органів – забезпечити як правові, так і практичні гарантії забезпечення прав і свобод людини, у тому числі і у кримінальній процесуальній сфері та за напрямом реалізації криміналістичної діяльності. Саме під час збирання доказів у кримінальному провадженні виникають ситуації, за яких уповноважені особи повинні враховувати міжнародні стандарти, недопускаючи порушень прав і свобод людини (кримінальний процесуальний аспект) і виконавши всю заплановану процедуру з урахуванням криміналістичних рекомендацій (криміналістичний аспект).

Актуальність теми дослідження обумовлена й тими обставинами, що криміналістичне забезпечення є ключовим для формування міцної доказової бази та забезпечення принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні.

Поняття криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження є предметом наукових дискусій, у загальному вигляді може бути представлено як система науково обґрунтованих засобів, методів і рекомендацій, сформованих науками кримінального процесуального права та науки криміналістики, спрямованих на ефективне виявлення, фіксацію, вилучення та дослідження фактичних даних, що мають значення для

кримінального провадження. Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження охоплює діяльність як сторони обвинувачення, так і сторони захисту.

Вказаний напрям дослідження узгоджується із стратегічними напрямами розвитку нашої держави, відповідно до положень Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023, Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р. та іншими важливими нормативно-правовими актами.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження О. Л. Дульського є актуальним і присвячене формуванню концептуальних теоретичних, методологічних, правових і праксеологічних засад криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Мета і задачі дослідження. Основна мета, яку поставив перед собою дисертант – це вирішення конкретного та комплексного наукового завдання з формування концептуальних теоретичних, методологічних, правових, праксеологічних засад криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Для досягнення зазначеної мети було вирішено такі *задачі*:

– висвітлено генезу і стан наукових досліджень проблем криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;

– розкрито поняття та зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі;

– виокремлено правові основи криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;

- розкрито зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- з'ясовано зміст тактико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- встановлено зміст методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- визначено поняття та зміст міжнародних, європейських і національних стандартів криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- виокремлено міжнародні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- визначено європейські стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження;
- розкрито криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення слідчих (розшукових) дій;
- окреслено криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- з'ясовано криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення інших процесуальних дій;
- охарактеризовано криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій;
- окреслено криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення інших процесуальних дій;
- розкрито криміналістичне забезпечення самостійного збирання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні.

Вивчення змісту дисертації свідчить, що у результаті проведеного дослідження вказані завдання були досягнуті, а фундаментальні наукові положення знайшли своє відображення у розгорнутих висновках.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження. Предметом дослідження є криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Методологія дослідження в першу чергу базується на сучасних загальнонаукових методах пізнання об'єктивної дійсності. Поряд з системою використаних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, слід відзначити належне використання системного, історико-правового, системно-структурного, порівняльно-правового, статистичного, соціологічного методів.

Дисертант проаналізував достатній обсяг літератури стосовно теми свого дослідження, вивчив проблемні питання, що виникають у досліджуваній сфері правовідносин. У дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень і визначень, запропоновано нові підходи й авторське бачення шляхів подальшого удосконалення криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження згідно з кращою світовою та європейською практикою.

Наукова новизна дисертаційного дослідження є беззаперечною. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. Наукові положення, що виносяться на захист, мають суттєву новизну і в сукупності вирішують актуальні і складні проблеми, пов'язані з метою даного дослідження, зокрема:

вперше:

– визначено зміст поняття «криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» в змагальному кримінальному процесі, що виявляється в таких ознаках: забезпечення потреб практичної діяльності уповноважених суб'єктів, що визначені в кримінальному процесуальному законодавстві України; використання методів, засобів,

прийомів криміналістичної техніки, тактики й методики; пізнавальна діяльність уповноважених суб'єктів, що визначені в кримінальному процесуальному законодавстві України, яка полягає в знаходженні, сприйнятті, витребуванні фактичних даних, а також окремих уповноважених осіб (слідчого, дізнавача, прокурора, оперативного співробітника (ч. 2 ст. 41 КПК України) та ін.), спрямована на вилучення, збереження та фіксацію фактичних даних; збір тих фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження; збір фактичних даних відбувається відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та з огляду на практику Європейського суду з прав людини; збір таких доказів як стороною обвинувачення, так і стороною захисту передбачає їхні рівні права на знаходження та витребування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження;

– сформульовано визначення поняття «стандарт криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» (праксеологічний аспект), згідно з яким це діяльність, що полягає в розробленні криміналістичних рекомендацій, методів, прийомів, засобів та їх подальшого застосування з метою задоволення потреб практичної діяльності відповідних суб'єктів у здійсненні пізнавальної діяльності, яка полягає в знаходженні, сприйнятті, витребуванні, а також вилученні, збереженні, фіксації (стосується окремих уповноважених осіб) фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, з огляду на: 1) норми та принципи правових актів України, а також принципи окремих національних і міжнародних судових інституцій, юрисдикція яких визнана Україною; 2) нормативні документи, що ґрунтуються на консенсусі, прийняті визнаним органом, який встановлює для загального й неодноразового (п. 20 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію») використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності зі збирання доказів, і спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості;

– надано визначення та схарактеризовано зміст таких понять: «міжнародні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження», «європейські стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження», «національні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження», продемонстровано особливості їх практичної реалізації та визначено напрями інтеграції в правотворчу й правозастосовну діяльність;

– запропоновано класифікацію засобів криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення в кримінальному провадженні за такими групами: криміналістичне забезпечення слідчих (розшукових) дій; криміналістичне забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій; криміналістичне забезпечення інших процесуальних дій (процесуальних дій, що спрямовані на витребування, отримання й одержання доказів; окремих заходів забезпечення кримінального провадження), із формуванням практичних рекомендацій реалізації;

– надано пропозиції щодо регламентації в КПК України нової статті 241-1 «Медичне освідування», яка міститиме чотири частини та регулюватиме питання визначення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції осіб, які можуть бути причетними до вчинення кримінального правопорушення;

– розроблено класифікацію засобів техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження як сфери практичної діяльності залежно від таких критеріїв: сторона кримінального провадження; суб'єкти, які реалізують свої повноваження під час збирання доказів, використовуючи засоби техніко-криміналістичного забезпечення; спосіб реалізації повноважень суб'єктами в питаннях проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, використовуючи засоби техніко-криміналістичного забезпечення; виконуваний вид процесуальної дії з

використанням засобів техніко-криміналістичного забезпечення; вид технічного засобу, що застосовують під час збирання доказів; місце використання технічних засобів та їх призначення;

– виокремлено етапи криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій: формування та подання клопотання стороною захисту про проведення таких дій; прийняття рішення уповноваженою особою, якій подано клопотання; оскарження стороною захисту рішень, дій або бездіяльності уповноважених осіб під час ініціювання слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (факультативний етап); безпосереднє збирання доказів уповноваженою особою або за її дорученням іншою службовою особою шляхом проведення цих дій; участь сторони захисту в слідчих (розшукових) чи інших процесуальних діях (факультативний етап); підбиття підсумків на основі отриманих результатів як уповноваженими особами, так і стороною захисту. Для кожного етапу надано криміналістичні рекомендації.

Ряд наукових положень за змістом рубрики «наукова новизна» характеризуються як такі, що були удосконалені або дістали подальший розвиток, що відображено за змістом дисертаційного дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, Міністерства юстиції України, Національної асоціації адвокатів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів та інших відомств за 2021–2024 роки та I півріччя 2025 року; 330 вироків Єдиного державного реєстру судових рішень за 2014–2024 роки та I півріччя 2025 року; дані, отримані внаслідок вивчення 200 кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснювали органи Національної поліції України протягом 2022–2024 років; статистичні й аналітичні матеріали Європейського суду з прав людини за період 2014–2024 років і I півріччя 2025 року; 126 рішень Європейського суду з прав людини,

ухвалених протягом 1990–2024 років; результати анкетування 360 слідчих, 210 дізнавачів Національної поліції України, 195 прокурорів, 180 адвокатів-захисників, 84 суддів, 85 викладачів закладів вищої освіти. Емпіричні дослідження проведено в усіх регіонах України. Використано власний практичний досвід здобувача з проблематики дослідження.

У цілому, достовірність й обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою *структурою наукової розробки*. Дисертація, відповідно до мети і завдань дослідження, складається з вступу, п'яти розділів, що мають п'ятнадцять підрозділів, висновків, список використаних джерел (618 найменувань) і шести додатків.

Дисертація формує концептуальні теоретичні основи для наук кримінального процесу та криміналістики, водночас має чітко виражене *прикладне значення отриманих результатів*, у якій сформульовані окремі теоретичні положення та практичні рекомендації, які вже реалізовані та можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, що стосується як підвищення ефективності процесу збирання доказів у кримінальному провадженні, так й проведення окремих процесуальних дій;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення криміналістичного забезпечення збирання доказів під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального процесу та криміналістики, підготовки навчально-методичних праць;

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого дослідження питань криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Результати провадження отриманих результатів засвідчуються

відповідними актами, які подані у додатках до дисертації.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в сорока п'яти наукових публікаціях, серед яких: монографія, п'ять статей у наукових виданнях, проіндексованих у наукометричних базах Web of Science Core Collection та/або Scopus, двадцять дві статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, сімнадцять тез наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях, круглих столах.

Дотримання академічної доброчесності. Наукова розробка О.Л. Дульського включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація виконана українською мовою.

Автор системно і логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем згідно предмета дослідження. Послідовно та змістовно розкрита мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані здобувачем в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми та зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, окреслено його емпіричну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів;

охарактеризовано особистий внесок здобувача; наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-правові та праксеологічні основи криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження»* формується теоретико-правове підґрунтя роботи.

Розкриваються питання генези і стану наукових досліджень проблем криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 1.1), висвітлюються поняття та зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі (підрозділ 1.2), розкривається правова регламентація криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 1.3).

Привертає увагу, що за змістом підрозділу 1.1. дослідження генези криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження відбувається крізь призму формування наук кримінального процесу та криміналістики. Доведено, що інститут збирання доказів та його криміналістичне забезпечення пройшли чималий шлях становлення та формування. Загалом, з огляду на розвиток зазначених наук, виокремлено такі періоди криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження, як донауковий (до н.е. – середина XIX ст.) і науковий (кінець XIX ст. – донині). Донауковий період характеризується виникненням знань зі збирання окремих видів фактичних даних, що були доказами вчинення протиправних дій у таких країнах Стародавнього світу, як Вавилонія, Стародавня Індія, Стародавній Рим, Стародавня Греція тощо (до н.е. – V ст.), а також країн Європи (Німеччина, Франція, Польща, Київська Русь тощо) – (V ст. н.е. – кінець XIII ст.). Науковий період вирізняється запровадженням детальної регламентації процедур та способів збирання доказів (огляд, освідування, обшук, допит, відтворення обстановки й обставин події, пред'явлення осіб і предметів для впізнання, зняття інформації з каналів зв'язку, одержання зразків для експертного дослідження, ексгумація трупа тощо), які

шоразу удосконалювали відповідно до викликів часу. Поряд із цим відбувалося активне розроблення тактичних прийомів, комбінацій, операцій проведення таких способів збирання фактичних даних; упроваджували нові засоби, які надавали можливість вилучати й досліджувати слідову інформацію; формували методики розслідування кримінальних правопорушень, що містили рекомендації зі збирання фактичних даних.

За змістом підрозділу 1.2. підкреслено, що криміналістичним забезпеченням є задоволення потреб практичної діяльності уповноважених осіб (визначені в кримінальному процесуальному законодавстві), розробляючи та надаючи їм у достатній кількості криміналістичні рекомендації, методи, прийоми, засоби з метою виконання ними завдань кримінального провадження. Автором слушно наголошується, що під час збирання доказів сторонами кримінального провадження важливо дотримуватися засади змагальності, яка полягає, зокрема, у рівності сторін під час збирання ними доказів. Збирання доказів є одним із ключових елементів доказування, що передбачає пошук тих фактичних даних, які можуть свідчити про об'єктивність кримінального провадження загалом. Розуміння сутності цієї засади під час збирання доказів у кримінальному провадженні вирішує питання справедливого й об'єктивного судового провадження.

Здобувачем висвітлено проблемне питання, яке полягає в тому, що, на перший погляд, сторона обвинувачення наділена ширшими повноваженнями щодо збирання доказів. Однак саме уповноважені особи сторони обвинувачення можуть застосовувати функцію примусу. Своєю чергою сторона захисту може її реалізувати лише через окремих суб'єктів сторони обвинувачення (ініціювання проведення процесуальних дій) та в окремих випадках через слідчого суддю. Ненадання примусових функцій окремим суб'єктам сторони захисту «компенсується» уже під час судового розгляду, де сторона захисту може представити свої фактичні дані суду, вказувати на помилки досудового розслідування та реалізовувати інші функції.

У підрозділі 1.3 розкрито, що правові основи криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження охоплюють два аспекти: кримінальний процесуальний (правова основа збирання доказів сторонами кримінального провадження) і криміналістичний (правова основа криміналістичного забезпечення).

Правовим підґрунтям збирання доказів сторонами кримінального провадження є система правових актів і сукупність рішень Конституційного Суду України, постанов Верховного Суду, а також практика Європейського суду з прав людини, які визначають способи, порядок, механізм збору фактичних даних, а також повноваження, функції та завдання уповноважених на це суб'єктів під час їх пізнавальної діяльності, яка полягає в знаходженні, сприйнятті, витребуванні, а також вилученні, збереженні, фіксації (стосується окремих уповноважених осіб – слідчого, дізнавача, керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, прокурора та інших) фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження.

Правова основа криміналістичного забезпечення об'єднує правове підґрунтя трьох її складників: 1) криміналістичної техніки; 2) криміналістичної тактики; 3) криміналістичної методики. Для кожної із вказаних груп сформовано її нормативно-правові основи.

У другому розділі дисертації «Зміст криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження» розкрито поняття та зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 2.1), тактико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 2.2), методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 2.3).

Заслуговує схвалення, що у підрозділі 2.1 зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження поділено на два основні напрями: 1) техніко-криміналістичне забезпечення збирання

доказів стороною обвинувачення; 2) техніко-криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту.

Автором слушно наголошується, що техніко-криміналістичне забезпечення поширюється не лише на уповноважених осіб й адвокатів, які перебувають у процесуальному статусі захисника, а й на інших осіб сторони обвинувачення та захисту, про що свідчать положення кримінального процесуального законодавства.

Важливу роль у техніко-криміналістичному забезпеченні збирання доказів стороною обвинувачення посідають уповноважені особи, що впливає з їх повноважень, процесуального становища в кримінальному провадженні та вимог до рівня професійної підготовки і кваліфікації. У техніко-криміналістичному забезпеченні збирання доказів стороною захисту центральне місце відведено захиснику, що також впливає з його повноважень, процесуального становища в кримінальному провадженні, а також професійного рівня та кваліфікації (захисником може бути лише адвокат).

За змістом підрозділу 2.2. акцентовано увагу на тому, що тактико-криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження охоплює тактику сторони обвинувачення (тактику обвинувачення) і тактику сторони захисту (тактику захисту). Серед суб'єктів сторони обвинувачення в тактико-криміналістичному забезпеченні збирання доказів центральне місце посідають уповноважені особи (прокурор, слідчий, дізнавач та інші). Серед суб'єктів сторони захисту в тактико-криміналістичному забезпеченні збирання доказів вирішальну роль відіграють захисники, з огляду на такі позиції: обов'язок здійснення захисту прав, свобод й інтересів клієнта; наділення ширшими повноваженнями щодо збору фактичних даних; професійність.

У свою чергу, методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження складається з методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення та

методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту, про що слушно наголошується здобувачем за змістом підрозділу 2.3.

У третьому розділі дисертації *«Стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження»* розкрито поняття та зміст міжнародних, європейських і національних стандартів криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 3.1), сформовано міжнародні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 3.2), наведено європейські стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження (підрозділ 3.3).

У підрозділі 3.1 розкрито різні підходи до виокремлення та класифікації стандартів криміналістичного забезпечення кримінального провадження, виокремлено їх три основні групи – міжнародні, європейські, національні.

За змістом підрозділу 3.2. наголошено, що міжнародні стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження охоплюють кримінальний процесуальний та криміналістичний аспекти. Об'єднавчим фактором кримінального процесуального та криміналістичного аспектів процесу збирання доказів сторонами кримінального провадження є саме міжнародні стандарти забезпечення основоположних прав і свобод людини. У кримінальному процесуальному аспекті суб'єкти сторін кримінального провадження застосовують такі стандарти на етапі проведення збирання фактичних даних. У криміналістичному аспекті такі стандарти є ключовою вимогою під час формування засобів криміналістичного забезпечення (техніко-, тактико-, методико-криміналістичного забезпечення).

У підрозділі 3.3. висвітлено, що європейські стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження мають два аспекти: 1) норми та принципи міжнародних правових актів і позиції міжнародних судових установ (поширюють юридичну силу та юрисдикцію на країни Європи), які висвітлюють положення щодо як забезпечення дотримання

основоположних прав та свобод людини, так і недопущення їх порушення та сприяють розробленню криміналістичних рекомендацій, методів, прийомів, засобів та їх подальшого застосування з метою задоволення потреб практичної діяльності уповноважених суб'єктів (прокурора, слідчого, дізнавача та інших) у здійсненні ними пізнавальної діяльності; 2) стандарти, прийняті європейською організацією зі стандартизації, які є рекомендаційними та доступними для широкого кола користувачів, – під час виявлення, витребовування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку криміналістично значущої інформації.

У четвертому розділі дисертації *«Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальному провадженні»* визначено засади криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділ 4.1), розкрито специфіку криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 4.2), з'ясовано особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення інших процесуальних дій (підрозділ 4.3).

У підрозділі 4.1. здобувачем вірно відзначається, що дослідження слідчих (розшукових) дій відбувається крізь призму таких наук, як кримінальний процес, криміналістика та психологія. Тому криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення слідчих (розшукових) дій охоплює кримінальний процесуальний, криміналістичний та психологічний аспекти. Такі аспекти слідчих (розшукових) дій завжди знаходяться у взаємозв'язку, оскільки вони сприяють отриманню криміналістично значущої інформації в межах проведення конкретного виду процесуальної дії (мікрорівень) і загалом спрямовані на встановлення всіх обставин кримінального провадження (макрорівень).

За змістом підрозділу 4.2. виокремлено засади криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення

слідчих (розшукових) дій, підкреслено їх особливості на прикладі проведення допиту, огляду (зокрема, огляду місця події), обшуку із наданням відповідних практичних рекомендацій.

За результатами вивчення кримінальних проваджень за ст. 286-1 КК України, а також судових рішень за ст. 286-1 КК України різних судових інстанцій, виявлено проблемну ситуацію щодо проведення медичного освідування для перевірки особи на стан сп'яніння. З метою уникнення правової неврегульованості розглядуваного питання запропоновано регламентувати в КПК України статтю 241-1 «Медичне освідування». Вказані пропозиції вбачаються обґрунтованими.

Автором вірно відзначається, що водночас, із запровадженням згаданого положення у КПК України потрібно прописати і детальний механізм проведення медичного освідування. Обґрунтовано доцільність віднесення відповідних змін у Постанову КМУ №1103 «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду» від 17 грудня 2008 року, а також слід розробити новий спільний наказ МВС і МОЗ України, який регулюватиме порядок проведення медичного освідування за ст. 241-1 КПК України (проекти документів представлені у додатках у дисертації).

За змістом підрозділу 4.3. здобувачем вірно відзначається, що криміналістичне забезпечення «інших процесуальних дій» наразі не є достатньо науково розробленим, на противагу слідчим і негласним слідчим (розшуковим) діям. О.Л. Дульським докладено значних зусиль, щоб усунути цю прогалину, сформовано теоретичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо реалізації даних способів збирання доказів.

У *п'ятому розділі дисертації «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні»* визначено засади криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом

ініціювання проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 5.1), розкрито специфіку криміналістичного забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення інших процесуальних дій (підрозділ 5.2), з'ясовано особливості криміналістичного забезпечення самостійного збирання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні (підрозділ 5.3).

Наприклад, за змістом підрозділу 5.1 розкрито, що техніко-криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення допиту свідка полягає в діяльності суб'єктів сторони захисту з розроблення та використання технічних засобів і прийомів їх застосування, а також створенні сприятливих умов під час одержання від осіб, які наділені в кримінальному провадженні процесуальним статусом свідка, відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні.

Особливість криміналістичного забезпечення ініціювання стороною захисту проведення негласних слідчих (розшукових) дій передбачає підготовку клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, безпосереднє подання клопотання, а також ознайомлення з результатами проведеної негласної слідчої (розшукової) дії.

У підрозділі 5.3. підкреслено, що самостійне збирання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні відбувається шляхом: витребування від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок (зокрема адвокатський запит відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), опитування свідків та ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК України. Усі вони охоплюють техніко-, тактико- й методико-криміналістичне забезпечення. Найпоширенішою процесуальною дією для сторони захисту є: витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та документів. Вона є тією процесуальною дією, яка спрямована на збирання фактичних даних захисником у

кримінальному провадженні, що можуть стати доказами або сприяти отриманню доказів. Ефективність проведення цієї процесуальної дії залежить як від дотримання кримінальних процесуальних засад, так і від урахування криміналістичних рекомендацій.

Важливо, що висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, завданням і меті дисертаційного дослідження. Автором використано значну кількість літературних джерел, а саме законодавчі та підзаконні нормативні акти України, джерела іноземних держав.

Таким чином, дисертація відповідає існуючим вимогам та є завершеною фундаментальною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання.

Зміст реферату відповідає основним положенням дисертації.

Разом із тим, констатуємо наявність усіх необхідних для такого рівня наукової розробки положень, слід відзначити, що робота містить деякі дискусійні, або ж такі, що потребують додаткових уточнень положення:

1. За змістом третього розділу дисертації «Стандарти криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження», четвертого розділу дисертації «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальному провадженні», п'ятого розділу дисертації «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні» розкривається широке коло проблемних питань, пов'язаних із реалізацією практичних завдань кримінального провадження. Однак, доцільно було б приділити детальну увагу особливостям криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в умовах сьогодення, у зв'язку із відсіччю збройної агресії РФ, запровадженням з 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану. Вказана обставина суттєво впливає на теоретико-правові засади та практичні рекомендації щодо криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження у справах про воєнні злочини, вчинені РФ щодо України, визначає їх специфіку.

2. У вступі роботи, рубриці «наукова новизна», здобувач зазначає, що за результатами проведеного дослідження, дістало подальшого розвитку «тлумачення тактико-криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження, що охоплює тактику обвинувачення і тактику захисту, а також система тактико-криміналістичних засобів, спрямована на їх реалізацію» (с. 37 дисертації). Однак, у науковій та навчально-методичній літературі залишається не повною мірою з'ясованим питання щодо тактико-криміналістичного «арсеналу» захисника, застосовуваних ним засобів, методів і прийомів діяльності. Цікаво почути думку здобувача – чи сформував він тактико-криміналістичні засоби діяльності захисника?

3. За змістом підрозділу 2.3. автор зазначає, що «застосування засобів криміналістичної тактики, методів і засобів криміналістичної техніки за конкретних умов (наприклад, під час розслідування певного виду кримінального правопорушення, або інші умови, з огляду на окреслену вище класифікацію криміналістичних методик), ураховуючи загальні положення криміналістичної методики, під час збирання фактичних даних у комплексі й утворюють зміст методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів» (с. 179 дисертації). По суті, здобувач характеризує криміналістичну методичку як структурний елемент науки криміналістики. У чому ж відмінність «методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів» від загальних положень криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень як розділу науки криміналістики та практичної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень?

4. У підрозділі 4.2. «Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною обвинувачення шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій» недостатню увагу приділено конкретним прикладам проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, формування доказової бази у кримінальному провадженні за їх допомогою та особливостям їх криміналістичного забезпечення.

5. Враховуючи комплексний характер дослідження, розгляд широкого кола питань криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження, варто було б більш детально зупинитися на проблематиці використання сучасних науково-технічних засобів та інноваційних технологій, відповідно до практичної діяльності вітчизняних та іноземних правоохоронних органів.

У той самий час, зазначені зауваження мають дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження **Дульського Олександра Леонідовича «Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження»**, є самостійно підготовленою, завершеною, фундаментальною науковою працею, в якій отримано низку нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності вирішують конкретну наукову задачу щодо формування концептуальних теоретичних, методологічних, правових, праксеологічних засад криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження. Дана робота відповідає вимогам, сформульованим у «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами), а її автор – **Дульський Олександр Леонідович**, за успішного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Опонент:

завідувач кафедри

криміналістики та судової експертології ННІ № 1

Харківського національного
університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

02.01. 2026 року

Влада ГУССВА